

Полювання в заказниках та «чарівне слово» в законодавстві

Бурковський О. П., голова Наукової ради Донецької обласної організації Всеукраїнської екологічної ліги

Сутність заповідання зводиться до того, щоб максимально зменшити пряме або опосередковане антропогенне втручання в природні комплекси та процеси. Саме через це Закон України «Про природно-заповідний фонд України» чітко визначає заборону на полювання в таких об'єктах природно-заповідного фонду (далі – ПЗФ), як природні та біосферні заповідники, національні природні та регіональні ландшафтні парки, заповідні урочища, адже очевидно, що ця діяльність є прямим та істотним чинником втручання в будь-яку природну або напівприродну екосистему.

Значну частину вітчизняного ПЗФ становлять заказники, які займають близько 2% площі країни, або понад третину всього ПЗФ. Проте ситуація з полюванням, яка склалася в заказниках, виглядає по-іншому, адже законодавство в цьому аспекті не має конкретики. У статті 26 Закону України «Про природно-заповідний фонд України» зазначено, що: «На території заказника обмежується або забороняється мисливство та діяльність, що суперечить цілям і завданням, передбаченим положенням про заказник» [3].

Отже, лише одне чарівне слово «обмежується» і є тією лазівкою, яка дозволяє полювання на територіях заказників і допомагає мисливцям цим користуватись. У заказниках, як відомо, немає ані адміністрацій, ані тим більше науково-технічних рад, на відміну від об'єктів ПЗФ вищої категорії. Таким чином, видача лімітів та дозволів на полювання в заказниках, по суті, не має будь-якого, навіть формального, наукового обґрунтування. В проекті заказника взагалі може не бути жодної згадки про полювання, його просто не буде в переліку заборонених на території заказнику заходів, а це означатиме, відомий принцип: що не заборонено, то дозволено.

Ситуація, коли як мисливські угіддя використовується майже 80% країни, а офіційна площа ПЗФ ледь дотягує до 6%, то полювання в заказниках, площа яких коливається в межах 2% площі держави, виглядає нонсенсом. За ідеальних умов площа ПЗФ до 2021 р. має досягти лише 15% загальної площі України. Вочевидь, що навіть у разі повного виконання цих планів співвідношення ПЗФ – мисливські угіддя буде не на користь першого.

Питання лімітів на відстріл тварин сьогодні значною мірою пов'язано із заплутаністю та логічною непослідовністю в підпорядкуванні об'єктів ПЗФ. Це створює потворну химеру в сфері управління екологічною політикою. Особливо гостро це питання постало після проведення децентралізації Міністерства екології та природних ресурсів України в 2012 р.

На сьогоднішній день департаменти екології та природних ресурсів при обласних державних адміністраціях формально погоджують ліміти на відстріл мисливських тварин, які затверджуються наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України, якому підпорядковане Державне агентство лісових ресурсів, що відповідає за полювання та мисливське господарство.

Таким чином, виходить, що Мінагрополітики має право карати або милувати тваринний світ ПЗФ, захистом якого, за здоровою логікою, має опікуватися Мінприроди. До речі, в 2015 р. фахівці ФЛЕГ (Forest Law Enforcement and Governance) написали доповідь, в якій проаналізували мисливське законодавство наших найближчих сусідів з ЄС (Польща, Угорщина, Словаччина) і зробили відповідні висновки стосовно наших нормативно-правових актів. Незважаючи на певні вади вітчизняного законодавства, автори все ж таки дають цікавий висновок: «Стаття 1 Закону «Про мисливське господарство та полювання» стверджує, що одним з основних завдань мисливського господарства є охорона диких тварин, що, на практиці, означає підпорядкування мисливських законів принципам охорони навколишнього середовища» [1].

Якщо ж подивитись на реальний стан речей, то виходить все навпаки. Мінагрополітики України через Держлісагентство України втручається в екологічну політику й саме призначає ліміти на відстріл дичини. Так, формально обласні департаменти екології можуть не погоджувати ці ліміти, але виникає питання, чому ліміти встановлюють не відповідні органи екологічної політики, а віддають це на відкуп природокористувачам в особі Держлісагентства? До речі, цікаво було б дізнатися, яке відношення має Держлісагентство до водних угідь, де теж ведеться полювання?

Але навіть незважаючи на названі управлінські парадокси, є ще ряд вкрай неприємних фактів. Справа в тому, що наказ Мінагрополітики від 05.05.2015 р. № 172 «Про затвердження лімітів використання мисливських тварин державного мисливського фонду у сезоні полювання 2015/2016 років» має в своєму переліку лише крупну дичину, на зразок оленя, козулі, кабана, але не має жодної згадки про інших тварин, наприклад, птахів [4]. Тому виходить, якщо положення про заказник не забороняє полювання, то це означає, що в заказнику полювання на птахів або невеликих ссавців, наприклад, зайця, може відбуватися без жодних лімітів, тобто безконтрольно!

Проте і це ще не все. Деякі речі інакше як театром абсурду назвати не можна. Виявляється, що полювання дозволяється в деяких орнітологічних та зоологічних заказниках, тобто в об'єкті ПЗФ, який створений для захисту птахів, йде полювання на птахів в сезон полювання! І це при тому, що орнітологічні заказники зазвичай мають велике значення для мігруючих птахів, які взагалі не водяться в Україні і захищаються Бонською Конвенцією. Наприклад, на Полтавщині є орнітологічний заказник «Святиловський», в якому дозволено полювання на птахів у мисливський сезон, така сама ситуація і в заказнику «Міхновський» у цій же області. В Миколаївській області лісовий заказник загальнодержавного значення «Рацинська Дача» в сезоні 2015–2016 рр. отримав ліміт на відстріл (!) 5 оленів, 10 козуль та 25 кабанів [2] Виникає питання – чим тоді цей заказник відрізняється від звичайного мисливського господарства? Зате держава поліпшує статистику і враховує 1782 га цього заказника як складову ПЗФ країни, хоч є очевидним: якщо тут ведеться полювання, то це вже не природоохоронна територія, а профанація.

У рамках публікації неможливо охопити весь масштаб полювання в заказниках по регіонах України. Проте, ще один приклад варто навести. Зубр — вид, не просто занесений до Червоної книги України, він є найбільшим представником фауни нашої держави. На Буковині для охорони та відтворення популяції цих тварин було створено зоологічний заказник «Зубровиця», в якому, однак, дозволено полювання на копитну дичину [2]. Ви можете собі уявити, як може спокійно відтворюватись популяція червонокнижного виду, якщо на його території відбувається пальба з рушниць і весь додатковий «букет» розваг, який супроводжує полювання?

Ліміти також надаються під виглядом «діагностичного відстрілу» та «регуляції чисельності» певних видів. Перший, зазвичай, стосується дикого кабана, якого чомусь обов'язково потрібно «діагностувати» за допомогою рушниць саме на незначних площах заказників. Другий захід стосується лисиці, і тут теж виникає питання, невже мисливцям не вистачає площ своїх угідь задля «регуляції чисельності»? Взагалі якось воно дивно, що протягом багатьох років всі санітарні моніторинги, в тому числі на сказ або африканську чуму, проводять мисливці, а не фахівці з ветеринарної служби, які керуються суто ветеринарно-медичними принципами та вимогами.

Природоохоронцям часто дорікають, що вони тільки те й роблять, що забороняють. Варто визнати, що таке явище має місце, бо в цьому й полягає функція охорони природи. Хіба можна одночасно охороняти і не охороняти? Охорона та користування – це не одне й те саме. Чомусь нікого не дивує, що Міністерство охорони здоров'я України намагається максимально заборонити тютюнопаління, а прикордонна служба не пропускає через кордон «доброзичливих» озброєних сусідів. То чому природоохоронна практика має відрізнитись та бути напівохоронною?

Сьогодні полювання та мисливське господарство завдають величезної шкоди природному середовищу та біологічному різноманіттю, не кажучи вже про «етичну» складову. По-перше, відбувається безпосереднє знищення представників дикої фауни. Різке падіння чисельності багатьох видів пов'язано з полюванням, що доводять багаторічні спостереження та статистика. Відбувається поступовий перехід мисливських видів в категорію рідкісних та зникаючих. Наприклад, в такій ситуації зараза перебуває байбак, на якого дозволено полювання, але чисельність його швидко скорочується. Фактично полювання «допомагає» Червоній книзі товстішати. Як зазначає професор О. О. Нікольський: «В дуже багатьох випадках скорочення біорізноманіття вважається основним завданням біотехнічних заходів, що проводяться в мисливських господарствах» [5]. Сотні й тисячі видів зникли на планеті через полювання і ще жоден вид не був відтворений з його «допомогою».

Мисливське господарство втручається у співвідношення видів у екосистемі, регулярно знищуючи такий необхідний її елемент, як хижаки. Відбувається постійне порушення еволюційних процесів, коли певні види та особини вибраковуються. Однією з найбільших вад є негативна селекція, адже, на відміну від хижаків, які здатні вполювати найменш життєздатну здобич, мисливці, навпаки, відстрілюють найбільшу, найздоровшу і тим самим

поступово призводять до виродження популяції. Постійно відбувається руйнація статевовікової структури популяцій та порушення ієрархічних відносин в них, що, знову ж таки, призводить до їх деградації.

Мисливські господарства спричиняють біологічне забруднення через інтродукцію чужорідних видів та порушення екологічного балансу. Тепер в деяких регіонах вже складно зустріти ще нещодавно дуже поширену сіру куріпку, яку масово витискає з природних екосистем інтродукований фазан, а нішу аборигенних хижаків займає єнотоподібний собака з Далекого Сходу. Те саме стосується далекосхідного оленя та нашої козулі. Таким чином, автохтонні екосистеми перетворюються на єралаш.

Полювання призводить до стресу популяцій немисливських видів, серед яких є рідкісні та зникаючі. Остання жахлива подія на Вінниччині, що сталася 31 січня 2016 року, коли через стрес потонуло десяток червонокнижних зубрів, є типовим прикладом такої ситуації. До того ж низька культура полювання не дає можливості переважній більшості мисливців відрізнити окремі червонокнижні види від мисливських, особливо це стосується птахів. Усі аспекти шкідливості полювання вже давно досліджені та докладно описані такими авторитетними науковцями, як М. Реймерс, Б. Гржимек, Я. Ліндбланд, Дж. Тернер (до речі, колишній мисливець) та багатьма іншими. Ну, а якщо до всіх цих біолого-екологічних чинників додати корупційний, то взагалі можна дивуватись тому, що ще хтось бігає по природних угіддях України.

Отже, в силу загострення екологічних проблем сьогодні мова може йти лише про поступове законодавче обмеження полювання. Підводячи підсумки конкретної ситуації щодо полювання в заказниках, можна зробити такі висновки:

- Будь-яке законодавство, в тому числі природоохоронне, має бути прописано чітко і без жодних двояких трактувань. Враховуючи катастрофічний дисбаланс між реальною площею мисливських угідь (80%) та наявною площею ПЗФ (6%), полювання має бути заборонене на об'єктах усіх категорій ПЗФ, в тому числі й заказниках.

- В Україні має бути відтворена адекватна системна екологічна політика з чіткими повноваженнями державного органу, що її формує, в якій принципи охорони природи повинні беззаперечно домінувати над природокористуванням, а цей орган має отримати в підпорядкування всі об'єкти природно-заповідного фонду та екологічної мережі й мати відповідні територіальні органи в регіонах, адже екологічна політика є невід'ємною складовою національної безпеки, тому будь-яка її децентралізація неприпустима.

Література:

1. Аналіз законодавчої бази і практики ведення мисливського господарства деяких країн Європейського Союзу // М. О. Мироненко, А.-Т. Башта, Р. І. Новіков, О. І. Станкевич-Волосянчук, О. Р. Проців, І. В. Делеган, В. Р. Бурмас, І. В. Гуль, І. М. Шеремет, Д. Ю. Карабчук. – 2015.

2. Борейко В. Е. Охота в заказниках Украины: экологический ущерб, отсутствие контроля и незаконность / Киевский эколого-культурный центр. –

2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ecoethics.ru/ohota-v-zakaznikah-ukrainyi-ekologicheskij-ushherb-otsutstvie-kontrolya-i-bezzakonnost/>

3. Про природно-заповідний фонд України [Текст]: закон України від 6 червня 1992 року № 2456-XII [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2456-12>

4. Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 05.05.2015 р. № 172 «Про затвердження лімітів використання мисливських тварин державного мисливського фонду у сезоні полювання 2015/2016 років».

5. Никольский А. А. Экологический вред от спортивной охоты : материалы Второй Междунар. междисциплинарной конф. по дикой природе (Трибуна-12). – К. : КЭКЦ, 2006. – с. 157–160.